

doc. dr. sc. Davor Pauković
Odjel za komunikologiju, Sveučilište u Dubrovniku

**Nacionalna izgradnja u Hrvatskoj: suverenitet između nacionalnog i
nacionalnog**

Apstrakt. Nešto više od dvadeset godina državne samostalnosti Hrvatske obilježila su dva dominantna diskursa: prvi se temelji na isticanju pune nacionalne i državne samostalnosti i suverenosti; dok se drugi odnosi na isticanje euroatlantskih integracija kao dominantnog cilja hrvatske vanjske politike. Prvi diskurs u svojoj osnovi ističe koncept pune suverenosti nacionalne države, dok drugi diskurs u svom stvarnom sadržaju ima koncept delegiranja i dijeljenja suverenosti, jasno, preko integriranja u EU. U ovom članku propitujemo ta dva diskursa i njihov utjecaj na javno mnijenje prema rezultatima ankete provedene tijekom jeseni 2011. godine. Istraživanje javnog mnijenja provela je međunarodna agencija za istraživanje tržišta, medija i javnog mnijenja IPSOS, a u okviru projekta *Strategies of symbolic nation-building in West-Balkan states: intents and results* (2011-2013) kojeg vodi Sveučilište u Oslu (*Department of Literature, Area Studies and European Languages*) u suradnji sa Sveučilištem u Rijeci i Centrom za politološka istraživanja iz Zagreba.

Ključne riječi: nacionalna izgradnja, istraživanje javnog mnijenja, Hrvatska, suverenitet, europske integracije, politički diskurs

Uvod

Politički diskurs jedan je od glavnih sredstava nacionalne homogenizacije i nacionalne izgradnje. Koliko se nacionalni politički diskurs oblikuje prema potrebama i željama vladajuće elite, a koliko on proizlazi iz „izvornih“ karakteristika i potreba nacije spada u brojne teorijske rasprave o naciji i nacionalizmu.¹ Neosporno je da se nacionalni politički diskurs prilagođava i reinterpretira ovisno o kontekstu i ciljevima političke elite. U ovom članku pokušat će se prikazati učinci dominantnog političkog diskursa na javno mnijenje u Hrvatskoj. Ono se u ovom članku analizira na temelju ankete provedene tijekom jeseni 2011. godine u okviru projekta *Strategies of symbolic nation-building in West-Balkan states: intents and results* (2011-2013), kojeg vodi Sveučilište u Oslu (*Department of Literature, Area Studies and European Languages*) u suradnji sa Sveučilištem u Rijeci i Centrom za politološka istraživanja u Zagrebu. Stratificiranu anketu na 1500 ispitanika provela je međunarodna agencija za istraživanje tržišta, medija i javnog mnijenja IPSOS, a pitanja su se odnosila na nacionalnu izgradnju, što ovo istraživanje čini jedinstvenim.²

Osnovna teza i metodološki okvir temelje se na postojanju dva dominantna politička diskursa. Prvi se zasniva na isticanju pune nacionalne suverenosti i samostalnosti, a dominirao je u devedesetima i bio osnova stvaranja samostalne države. Drugi diskurs javlja se od 2000. godine i postaje dominantan, a temelji se na isticanju nužnosti euroatlantskih integracija, napose ulaska u Europsku uniju. Ovaj posljednji u svom sadržaju ima odricanje od dijela suvereniteta i kao takav u suprotnosti je s prvim kojem je glavna značajka puna nacionalna i državna suverenost. Ono što je zanimljivo, vremenski rok između ta dva diskursa vrlo je kratak, i važnije, političke okolnosti često su sukobljavale principe na kojima se oni temelje. Tu se prije svega misli na suradnju s Međunarodnim sudom za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (Haški sud) i na granične sporove sa Slovenijom. U jednom i drugom slučaju postojala je izravna veza s hrvatskim pristupanjem EU, odnosno rješavanje tih pitanja bilo je preduvjet

¹ Između ostalog pogledati: E. J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality*. Cambridge, New York, 1990; A. D. Smith, *The ethnic origins of nations*, Oxford, 1987.; A. D. Smith, *Nationalism*, Cambridge, 2001; B. Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, London, 1996.; Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationalism and Nationhood in the New Europe*, Cambridge, 1996; E. Gellner, *Nations and Nationalism*, Ithaca, 2009.

² Istraživanje javnog mnijenja provedeno je u svim zemljama obuhvaćenim projektom: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj gori, Hrvatskoj, Makedoniji, Srbiji i Kosovu. Rezultati istraživanja dostupni su na mrežnim stranicama projekta: <http://www.hf.uio.no/ilos/english/research/projects/nation-w-balkan/>

nastavka pregovora o ulasku u punopravno članstvo. Ovdje odmah treba naglasiti da se radi o gruboj podjeli na dva dominantna diskursa koja često nije jasna, a u političkom govoru često se koriste elementi jednog i drugog.

Diskurs o nacionalnom suverenitetu

Proces stvaranja samostalne hrvatske države, reprodukcija i reinterpetacija pripadajućeg nacionalnog diskursa započeo je u trenutku raspada Jugoslavije krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća. To početno razdoblje obilježeno je tranzicijom i demokratizacijom, pobjedom HDZ-a na prvim višestranačkim izborima 1990., ratom za državnost i u konačnici naporom za međunarodno priznanje. Politički diskurs vladajuće stranke isticao je svakom prilikom glavni cilj, punu suverenost i samostalnost ratom izborne države. O tome najbolje svjedoče stranački dokumenti vladajućeg HDZ-a i govori prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana.³ Taj diskurs nije bio prisutan samo u vremenu stvaranja države, već se nastavio tijekom cijelih devedesetih godina. Naime, Tuđman je smatrao da još uvijek postoje međunarodni čimbenici koji podupiru stvaranje određenih balkanskih asocijacija, a kojima se Tuđman žestoko protivio, smatrajući da Hrvatska pripada jadranskom i srednjoeuropskom krugu zemalja, a ne Balkanu. Te njegove strahove dodatno je poticala strategija EU-a o regionalnoj suradnji kao pretpostavci približavanja članstvu u EU. Zabrana ulaska u bilo kakve nove balkanske asocijacije postala je i ustavna kategorija promjenom ustava iz 1997. godine.⁴ Politički režim u devedesetima imao je određene autoritarne karakteristike u kojima je isticanje punog nacionalnog i državnog suvereniteta imalo važnu legitimacijsku ulogu. To je nastavljeno i nakon završetka oružanih sukoba 1995. godine.⁵ Apsolutna većina koju je HDZ ostvarivao na parlamentarnim i predsjedničkim izborima tijekom devedesetih omogućavao mu je zadržavanje kontrole koju je imao za vrijeme

³ Đ. ĐURIĆ, B. MUNJIN, S. ŠPANOVIĆ, *Stranke u Hrvatskoj*, Zagreb, 1990., str. 63.-69.; *Glasnik HDZ*, god. II, br. 7., veljača 1990., str. 8.-16.

⁴ *Poslanica Predsjednika Republike Hrvatskom državnom saboru, 18. prosinca 1997. u prigodi promjene Ustava Republike Hrvatske i obilježavanja sedme obljetnice njegova proglašenja*, <http://free-zg.t-com.hr/zdeslav-milas/FT/ft-18.htm> (pristup ostvaren, 30. 8. 2013.); D. Jović, „Croatia and the European Union: a long delayed journey“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2006, 8 (1):85-103.

⁵ Reintegracija Istočne Slavonije i Baranje i uspostava kontrole nad cijelim državnim teritorijem završena je sporazumom tek 1998. godine.

rata, pri čemu je korišten diskurs, ako si protiv HDZ-a protiv si samostalne i suverene Hrvatske. Iako je taj diskurs bio više izražen tijekom uspostave države i rata on se je u značajnoj mjeri zadržao sve do kraja HDZ-ove vlasti 2000. godine.⁶ Drugim riječima, HDZ je tijekom devedesetih zadržao obilježja nacionalnog pokreta koja je imao u vrijeme uspostave države.

Diskurs o euroatlantskim integracijama

Promjena vlasti u Hrvatskoj 2000. godine, odnosno poraz HDZ-a nakon desetogodišnje vladavine, donijela je i značajnu promjenu u političkom diskursu. S jedne strane započeta je demokratska konsolidacija koja je izostala tijekom devedesetih, a s druge počeo je proces uključivanja u euroatlantske integracije. Godinu prije toga, 1999. Vijeće ministara EU usvojilo je strategiju prema zemljama jugoistočne Europe (*Stabilization and Association Process*) koja je uključivala razvoj ekonomskih odnosa s EU, regionalnu suradnju i perspektivu punopravnog članstva. Pregovori s Hrvatskom započeti su tijekom Zagrebačkog samita 2000., a završeni su potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2001. godine (stupio na snagu 2005.). U narednom razdoblju proces je uz zadržke nastavljen preko otvaranja pregovora o pristupanju, pa sve do usuglašavanja teksta Ugovora o pristupanju u jesen 2011. godine.⁷

Period priključivanja EU obilježio je novi politički diskurs koji se uvelike razlikovao od onog u devedesetima. Sve Vlade od tada isticale su kao glavni vanjskopolitički cilj priključenje EU.⁸ Uz to se je oblikovao određeni diskurzivni dogmatizam prema članstvu Hrvatske u EU. On je u osnovi sadržavao poruku da se ulaskom u EU rješavaju svi nacionalni problemi. Na određeni način taj diskurs može se

⁶ Pogledati primjerice poznati Tuđmanov govor nakon povratka iz SAD-a u studenom 1996 godine. <http://www.youtube.com/watch?v=jIppnU2nKBc>, pristup ostvaren 30. 8. 2013.

⁷ Pregled se ovdje završava jer je u to vrijeme provedeno istraživanje javnog mnijenja koje će se koristiti dalje u tekstu.

⁸ Do ulaska Hrvatske u NATO savez 2009. godine koristio se termin pristupanja u euroatlantske integracije. Ipak, važnost NATO-a nije toliko značajna za ovu temu jer se radi o međunarodnom vojnom savezu koji ne podrazumijeva podijelu suvereniteta.

usporediti s onim iz vremena stvaranja države, a koji se temeljio na rješenju nacionalnog i državnog pitanja kao preduvjeta ostvarenju svih ostalih ciljeva. Argumentacija takvog stajališta u političkom diskursu bila je krajnje pojednostavljena i površna. Tako se često moglo čuti da niti jedna zemlja nije napustila EU ili da svi koji su ušli žive bolje. Uz to, nedostajala je rasprava o problemima koje opterećuju EU, kao da se to Hrvatsku ne tiče, već je u centru bio datum ulaska u punopravno članstvo.⁹ Da se radilo o glavnom političkom cilju i temeljnoj sastavnici političkog diskursa, po težini usporedivim s onim o samostalnosti, vidljivo je i u izjavama najviših političkih aktera. Tako premijer Sanader u trenutku otvaranja pregovora početkom listopada 2005. godine između ostalog izjavljuje: „Zadovoljan sam kao predsjednik Vlade i HDZ-a, stranke koja je vodila Hrvatsku u neovisnost, a danas je vodi u Europu“.¹⁰ Ulazak Hrvatske u EU postavio se kao glavni strateški nacionalni interes nakon ostvarenja državne samostalnosti.¹¹

Utjecaj diskursa na javno mnijenje

Prethodno predstavljene elemente dva dominantna politička diskursa u posljednjih dvadeset godina sukobljavali su se u glavnim političkim epizodama pristupanja Hrvatske EU. Te epizode u osnovi su sadržavale sukob između glavnog principa prvog diskursa, pune nacionalne suverenosti i pripadajućih narativa, i glavnog principa drugog, ulaska Hrvatske u EU. Drugim riječima, u interesu ulaska Hrvatske u EU trebalo je pružiti određene ustupke, uključujući i odricanje od konzumiranja punog državnog suvereniteta (pitanje ZERP-a) ili stanovitu reinterpretaciju odnosa prema Domovinskom ratu (suradnja s ICTY).

⁹ S. Rodin, "Divergencija javnog diskursa u Hrvatskoj i Europskoj uniji – uzroci i posljedice", *Politička misao*, 2007, 44(2): 3-15.

¹⁰ „Sanader: Noćasnjim početkom pristupnih pregovora završena prva faza“, <http://www.index.hr/vijesti/clanak/sanader-nocasnjim-pocetkom-pristupnih-pregovora-završena-prva-faza/285911.aspx>, pristup ostvaren 30. 8. 2013.

¹¹ Primjerice: „Viviane Reding s Josipovićem: "Članstvo u EU je strateški nacionalni interes Hrvatske"“, <http://www.index.hr/vijesti/clanak/viviane-reding-s-josipovicem-clanstvo-u-eu-je-strateski-nacionalni-interes-hrvatske/540697.aspx>, pristup ostvaren 30. 8. 2013.

Granična pitanja

Nastojanje Hrvatske da zaštiti svoje interese proglašenjem Zaštićenog ekološko ribolovnog pojasa (ZERP) na Jadranu naišlo je na protivljenje Slovenije smatrajući da Hrvatska time prejudicira granicu na moru i koja je zaprijetila blokadom pregovora i zaustavljanjem procesa priključivanja EU. Hrvatska Vlada odustala je od primjene ZERP-a na članice EU, uz objašnjenje premijera Sanadera da je priključenje EU apsolutni prioritet.¹² Slijedeća blokada pregovora dogodila se u prosincu 2008. kada je Slovenija tvrdila da Hrvatska u dokumentima koje je priložila u okviru pregovora prejudicira granicu. Ta blokada završit će se tek u rujnu 2009. sporazumom o arbitraži čime je Hrvatska pristala na određene zahtjeve Slovenije. Zastoji u pregovorima s EU zbog graničnih pitanja sa Slovenijom ujedno su značili i sukobljavanje osnovnih elemenata dvaju opisanih političkih narativa. Odricanje od konzumacije suvereniteta u cilju ostvarenja glavnog političkog cilja, pristupanja EU. U jeku ovih događaja padala je javna podrška pristupanju Hrvatske EU, a u rujnu 2009., nakon 9 mjeseci blokade pala je na samo 47 posto (podrška je padala 8 mjeseci za redom, a ponovno je prešla 50 posto u listopadu nakon sporazuma i nastavka pregovora).¹³

Ispitanicima u istraživanju javnog mnijenja u okviru spomenutog projekta *Strategies of symbolic nation-building in West-Balkan states: intents and results* bila je ponuđena tvrdnja: Slovenija nepravedno opstruira hrvatske pregovore za članstvo u EU u cilju da zadovolji svoje teritorijalne ambicije u Piranskom zaljevu. S ovom tvrdnjom uglavnom ili u potpunosti složilo se 67,6% ispitanika, a 11,6% se uglavnom ili u potpunosti ne slaže, dok se 12,6% istovremeno slaže i ne slaže. Najmanji broj ispitanika iz prve grupe i najznačajnije odstupanje uključujući spol, dob, obrazovanje, materijalni status, urbano – ruralno, dolazi iz regionalne podjele glasova. Tako je najmanje onih koji se u potpunosti ili uglavnom slažu s tvrdnjom u regiji Istra, Rijeka, Hrvatsko primorje i Gorski Kotar (49%), odnosno onim područjima koja graniče ili su najbliže Sloveniji. U

¹² *Vjesnik*, 11. 3. 2008.

¹³ *HRT*, 11. rujna 2009.; *Cro-Demoskop*, rujna 2009.

istoj regiji najviše je onih koji se uglavnom ili potpunosti ne slažu s tvrdnjom (21%). Taj je rezultat zanimljiv jer pokazuje da je diskurs političkih elita najmanju recepciju doživio kod onih ispitanika koji su teritorijalno najbliži, a uzimajući u obzir samo tu činjenicu moglo se očekivati suprotno. Razlog za takav rezultat treba tražiti u političkim preferencijama ispitanika regije koja su manje sklona nacionalnom diskursu.

Također je postavljeno i opće pitanje: Smatrate li da su europske integracije dobre ili loše za Hrvatsku? Rezultati su bili slijedeći: 36,3% ispitanika smatra integriranje u EU dobrim za Hrvatsku, 26,5% lošim, a 37,3% ni dobrim ni lošim. Zanimljivo je da od onih koji smatraju integriranje dobrim 63,8% krivi hrvatske političare za činjenicu da Hrvatska nije članica EU, a samo 11,8% susjede, odnosno 9,2% EU. S obzirom na dob ispitanika, najviše onih koji integriranje u EU smatra dobrim ima među najmlađom populacijom od 18 do 29 godina (44 posto), a najmanje među najstarijom od 60 godina na više (27 posto). Značajne razlike prisutne su u odnosu na obrazovanje: samo 28 posto onih s osnovnom školom ili niže smatra integriranje dobrim, dok je takvih u skupini onih s višim ili visokim obrazovanjem 47 posto. Rezultati na ovo pitanje pokazuju da su građani u većini prihvatili opredjeljenje vladajućih političkih elita o EU kao glavnom političkom cilju. Taj trend uspostavljen je već na početku procesa priključivanja EU, a padao je samo u trenucima političkih kriza, odnosno blokada. Tome je zasigurno pripomogao nedostatak jasno artikuliranih euroskeptičnih ili kritičnih stavova u javnosti i konsenzus svih parlamentarnih stranaka o EU kao političkom prioritetu. To je u konačnici službeno potvrđeno na referendumu o pristupanju Hrvatske EU u siječnju 2012., na kojemu se je 66,27% glasača izjasnilo za članstvo, ali uz porazno nizak odaziv od samo 43,51%.¹⁴

Suradnja s Haškim sudom

Pitanje suradnje s Haškim sudom drugi je slučaj koji je izravno suočio osnovne elemente dominantnih političkih diskursa. U trenutku osnivanja Haškog suda 1993. godine hrvatsko političko vodstvo očekivalo je da će sud prvenstveno kazniti Srbiju kao

¹⁴ Državno izborno povjerenstvo, [http://www.izbori.hr/izbori/dip_ws.nsf/0/285B8CAADE86805FC12579920040C324/\\$file/Sluzbeni_potpuni_rezultati_glasovanja_referendum.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/dip_ws.nsf/0/285B8CAADE86805FC12579920040C324/$file/Sluzbeni_potpuni_rezultati_glasovanja_referendum.pdf), pristup ostvaren 30. 8. 2013.

agresora i ujedno potvrditi Hrvatsku kao žrtvu ekspanzivne srpske politike. Međutim, pokazat će se da sud nije ispunio očekivanja hrvatskog političkog vodstva što će rezultirati donošenjem *Rezolucije o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu* u Hrvatskom državnom saboru u ožujku 1999. godine.¹⁵ U njoj se traži brža i učinkovitija istraga srpskih zločina u Hrvatskoj i protestira se protiv optužnica podignutih protiv Hrvata u Bosni i Hercegovini, ocjenjujući da je sud postao sredstvo za ostvarenje točno određenih političkih ciljeva. Također, eventualne zločine počinjene za vrijeme akcija „Bljesak“ i „Oluja“ rezolucija stavlja isključivo pod nadležnost hrvatskog pravosuđa, blokirajući eventualne haške optužnice. Promjenom vlasti 2000. godine i nakon pritiska tužiteljstva Haškog suda Hrvatska donosi novu Deklaraciju o suradnji sa sudom prema kojoj Haški sud ima nadležnost i nad akcijama „Bljesak“ i „Oluja“.¹⁶ Prvi problemi za Vladu počeli su nakon podizanja optužnice protiv umirovljenog generala Janka Bobetka 2002. godine, jednog od simbola Domovinskog rata. Hrvatska se zbog odluke o neizručivanju suočila sa zastojem u procesu EU integracija i s prijetnjom sankcija. Ipak, Bobetkovo zdravstveno stanje, i u konačnici smrt završili su ovu epizodu u odnosima s Haškim sudom. Slijedeći slučaj bila je optužnica protiv generala Ante Gotovine, jednog od zapovjednika u akciji „Oluja“. Protiv njega podignuta je optužnica 2001. godine, a njegova nedostupnost sudu postala je problem na hrvatskom putu u EU početkom 2003. godine. U izvještaju o suradnji s Haškim sudom Hrvatska je okrivljena da ne podnosi dovoljne napore da se Gotovina locira i izruči sudu. To je odgodilo početak pregovora s EU najavljenih za ožujak 2005. godine. Od odgode pregovora pa do uhićenja Gotovine na Tenerifima u prosincu 2005. godine vodila je široka rasprava o ulozi Haškog suda. Dijelovi optužnice koji govore o planiranom etničkom čišćenju Srba iz Krajine u Hrvatskoj su rašireno shvaćani kao pokušaj kriminalizacije Domovinskog rata i relativizacije krivnje za ratove u Jugoslaviji. To vrijeme obilježeno je padom potpore pristupanju Hrvatske EU, uz većinski stav da se prema Hrvatskoj postupa nepravedno.¹⁷

¹⁵ Rezolucija o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu, *Narodne novine*, 024/1999, <http://hidra.srce.hr/arhiva/263/18315/www.nm.hr/clanci/sluzbeno/1999/0500.htm>, pristup ostvaren, 1. 9. 2013.

¹⁶ V. Pavlaković, „Better the Grave than a Slave: Croatia and the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia”. S. P. Ramet et al. (uredili) *Croatia since Independence: War, Politics, Society, Foreign Relations*, Munich, 2008

¹⁷ Većina građana nije razočarana odlukom EU, 17. 3. 2005., *BBC Croatian.com* http://www.bbc.co.uk/croatian/news/story/2005/03/050317_eu_public.shtml, pristup ostvaren 1. 9. 2013.

Pitanje Haškog suda i u narednom periodu bit će vrlo prisutno u političkom i javnom diskursu. To pitanje izravno je sukobljavalo elemente dominantnih diskursa. Domovinski rat, definiran kao obrambeni i pravedan rat, u temeljima je legitimacije države i nacionalnog diskursa koji je dominirao devedesetih. Pojava optužnica koje su bacale sumnju na određene aspekte tog razdoblja izazvalo je velike potrese na društvenoj i političkoj sceni. Dopuštanje reinterpetacije događaja iz Domovinskog rata, preko suradnje s Haškim sudom, a u svrhu ostvarenja glavnog cilja ulaska u EU, označili su diskurzivnu promjenu. Stanovita reinterpetacija Domovinskog rata i suočavanje s tamnim stranama tog perioda prihvaćeni su djelomično i kao cijena ulaska u EU. Prevladavanje jednog ili drugog diskursa ovisilo je o tome do koje su se razine ugrožavali nacionalni legitimacijski temelji Domovinskog rata. Optužba o „zločinačkom pothvatu“ u procesu protiv hrvatskih generala smatrana je neprihvatljivom, dok je prihvaćanje i osuđivanje pojedinačnih zločina postalo dominantno u političkom diskursu. O težini optužnice protiv hrvatskih generala najbolje svjedoči pravomoćna oslobađajuća presuda i euforična reakcija javnosti i političke elite u studenom 2012. godine.¹⁸

Koliko je pitanje odnosa prema Domovinskom ratu i suradnje s Haškim sudom kompleksno opteretilo politički i javni diskurs svjedoče i rezultati na set pitanja vezanih za ovu tematiku u okviru istraživanja javnog mnijenja na projektu *Strategies of symbolic nation-building in West-Balkan states: intents and results*.

Na tvrdnju da suradnja s Haškim sudom ugrožava nacionalne interese 46,6% posto ispitanika je odgovorilo da se uglavnom ili u potpunosti slaže, dok se u potpunosti ili uglavnom ne slaže 24,9% ispitanika. S tvrdnjom se slaže i ne slaže značajnih 19,5% što također svjedoči o kompleksnosti pitanja za procjenu kod ispitanika. Rezultati također pokazuju da je najviše onih koji se slažu s tvrdnjom (46,6%) među populacijom od 45 do 60 godina, njih čak 54%. Ta populacija u vrijeme Domovinskog rata imala je 20 godina manje i bila je najviše zastupljena u braniteljskoj populaciji. Što se tiče regionalne podijeljenosti glasova, ističe se regija u istraživanju Istra, Rijeka, Hrvatsko primorje i Gorski Kotar u kojoj se sa ovom tvrdnjom slaže samo 34% ispitanika. Treba istaknuti da ta regija nije bila izravno pogođena ratom.

¹⁸ Eksplozija sreće u Hrvatskoj – slavi se sloboda generala!, *Dnevnik.hr*, 16. 11. 2012., <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/oci-hrvatske-uprte-u-haag-danas-presuda-generalima-gotovini-i-markacu.html>, pristup ostvaren, 2. 9. 2013.

Slijedeće tvrdnja na koju su ispitanici odgovarali vrlo je slična: Suradnja s Haškim sudom je negativna za hrvatske nacionalne interese. S ovom tvrdnjom uglavnom ili u potpunosti se složilo 51,7% ispitanika, a 22,2% se u uglavnom ili u potpunosti ne slaže. Čini se da je nešto jednostavnije pitanje utjecalo na nešto drugačije rezultate u odnosu na prijašnju tvrdnju. Kod ovog pitanja postoje značajne razlike u regionalnoj raspoređenosti glasova. Tako samo 31% ispitanika u regiji Istra, Rijeka, Hrvatsko primorje i Gorski Kotar se uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom, dok je takvih u Dalmaciji čak 61%. Najviše odstupanje s obzirom na neslaganje s tvrdnjom pokazuje obrazovna struktura. Tako čak 37% onih s višom ili visokom stručnom spremom smatra da suradnja s Haškim sudom nije negativna za nacionalne interese (22,2% ukupni rezultat).

Treća tvrdnja glasila je: Hrvatski dužnosnici i vojnici optuženi/osuđeni od strane Haškog suda ili domaćih sudova su heroji, a ne kriminalci. S ovom tvrdnjom uglavnom ili u potpunosti složilo se čak 70,1% ispitanika, a samo 8,9% se uglavnom ili u potpunosti ne slaže. Najmanji broj u prvoj skupini je među onima s najvišim obrazovanjem (viša i visoka stručna sprema) 56% i u regiji Istra, Rijeka, Hrvatsko primorje i Gorski Kotar samo 44%. Isto vrijedi i za drugu skupinu, odnosno broj onih koji se uglavnom ili u potpunosti ne slažu najviše raste među najobrazovanijima (17%) i u spomenutoj regiji (19%).

Posljednja tvrdnja glasi: Suradnju s Haškim sudom treba podržati jer osnažuje integraciju Hrvatske u EU. Nešto drugačije formulirano pitanje u kojem je naglašena pozitivna uloga suradnje u smislu ostvarivanja proklamiranog nacionalnog cilja dala je i značajno drugačije rezultate. Tako se s ovom tvrdnjom uglavnom ili u potpunosti slaže 31,7% ispitanika, dok se uglavnom ili u potpunosti ne slaže 33,4%. Za ovu tvrdnju, u odnosu na tri prije spomenute, daleko je najviše ispitanika u rubrici onih koji se istovremeno slažu i ne slažu, čak 27,3%. To zasigurno svjedoči o podijeljenosti, ali i zbunjenosti ispitanika oko nacionalnih interesa koji se artikuliraju u javnom prostoru, a ujedno potvrđuje osnovni sukob dvaju dominantnih diskursa. Najviše onih koji podržavaju ovu tvrdnju ponovno je najviše kod najobrazovanijih (43%), ali i nešto više kod onih s najvećim prihodima (39%). Kod ove tvrdnje ističe se rezultat vezan za regionalnu podjelu. Naime, ispitanici iz Like i Banovine ovu tvrdnju podržavaju s čak

49%, dok u Dalmaciji sa samo 19%. Od onih koji se uglavnom ili u potpunosti ne slažu, razumljivo, opet se ističu navedene regije (Lika i Banovina 16%, Dalmacija 42%).

Zaključak

Hrvatsku su od uspostave državnosti početkom devedesetih obilježila dva ključna procesa koja su presudno utjecala na politički diskurs i političku legitimaciju. Prvi se odnosi na stvaranje, obranu i afirmaciju države, a obilježen je isticanjem nacionalnog suvereniteta, mitova i simbola. Uz demokratske izbore, ratom izborna i potvrđena državnost, predstavljala je temelj legitimacije političkog sistema u devedesetima. S obzirom na to, motiv očuvanja teško izborne nacionalne suverenosti dominirao je političkim diskursom. Međunarodna afirmacija tražila se kroz „bijeg s Balkana“ i uključivanjem u međunarodne asocijacije, odnosno prepoznavanjem Hrvatske kao srednjoeuropske, mediteranske i zemlje koja pripada zapadnom krugu. U tom kontekstu strategija EU o regionalnom pristupu Zapadnom Balkanu i uvjetovanju regionalne suradnje kao preduvjetu uključivanja u integracijske procese nailazila je na otpor političkog vodstva u Hrvatskoj, koje je u tom pristupu vidjelo pokušaj stvaranja novih balkanskih asocijacija. Drugi proces koji je počeo nakon promjene vlasti 2000. godine odnosi se na proces uključivanja u euroatlantske integracije, odnosno NATO i EU. Taj proces temeljio se na novom političkom diskursu koji se u nekim svojim bitnim sadržajnim osobinama razlikovao od onog u devedesetima. Prije svega, uključivanje u nadnacionalnu EU uključuje i prijenos dijela suvereniteta na zajedničke institucije EU što je u sukobu s jednim od glavnih diskurzivnih elemenata političkog narativa devedesetih, očuvanje punog nacionalnog suvereniteta. Najvidljiviji problem proizlazi iz činjenice da je prošao vrlo mali vremenski period od ratnog izlaska iz jedne državne asocijacije i procesa uključivanja u drugu nadnacionalnu organizaciju. Ipak, važniji su bili neriješeni problemi iz povijesnog nasljeđa koji su reproducirali proturječnosti diskursa iz devedesetih i aktualnih političkih opredjeljenja koja su kreirala i tražila sasvim drugačiji diskurs. To se najbolje vidjelo u graničnim sporovima sa Slovenijom i odnosom prema Haškom sudu. Ti slučajevi tražili su konkretne političke odluke u kojima su političke elite morale artikulirati svoje stavove u postojećoj proturječnosti dvaju diskursa. Težina

odluka vezanih za navedene probleme svjedočila je o još uvijek sukobljenim elementima diskursa na koje politička elita nije imala jasne odgovore. Iako je u posljednjih deset godina diskurs o europskim integracijama dominirao javnim prostorom, uspijevajući opravdati ustupke u cilju ostvarenja prvorazrednog cilja (EU), diskurs iz devedesetih još uvijek je snažno prisutan. To također pokazuju i istraživanja javnog mnijenja prezentirana u ovom članku. Osjetljiva pitanja pokazuju izraženu podijeljenost među ispitanicima, ponekad i neodlučnost, a vjerojatno i zbunjenost kod određenog broja ispitanika. Ovo posljednje pogotovo je vidljivo u pitanjima sa sličnim sadržajem, ali nešto drugačijom formulacijom.

Summary

This article analyzes the impact of two dominant political discourses in the last twenty years on public opinion in Croatia. The first is based on the highlighting of full national sovereignty, and the other on the Euro-Atlantic integration. The public opinion is analyzed on the basis of surveys conducted by the International Agency for Research on Marketing, Media and Public Opinion IPSOS. It is part of the project *Strategies of symbolic nation-building in West-Balkan states: intents and results (2011-2013)* led by University of Oslo (Department of Literature, Area Studies and European Languages) in collaboration with the University of Rijeka and the Centre for Political Research in Zagreb.

Key Words: nation-building, public opinion poll, Croatia, sovereignty, European integration, political discourse

